

A PLANIFICACIÓN ACADÉMICA ANUAL DO CURSO 2010/2011

(Aprobado polo Consello de Goberno do 17 de febreiro de 2010)

A Planificación académica anual da Universidade (en diante PAA) é o proceso cuxo resultado da lugar á publicación da Oferta académica das titulacións oficiais da Universidade e constitúese pola integración doutros como o de elaboración do Plan docente anual que realizan os centros e o Plan de organización docente dos departamentos, entendendo por centro a definición se fai ao respecto nas Liñas xerais para as titulacións de máster universitario oficial

Neste documento establécense as instrucións que deberán seguir os axentes que interveñen na PAA para o curso 2010/2011 e que conforman os seguintes elementos:

1. O Plano docente anual (PDA) de cada titulación oficial.
2. O Plan de organización docente (POD) de cada departamento.
3. Os horarios das actividades docentes das materias dos planos de estudos que se ofertan e o calendario de exames.
4. A programación docente de cada unha das materias.

Para o curso 2010/2011 a programación académica anual deberá realizarse atendendo ás dúas estruturas de ensinanzas que oferta a USC, as reguladas consonte ao Real decreto 1497/1987, do 27 de novembro polo que se establecen as directrices xerais comúns a todos os plans de estudo e as que regula o Real decreto 1393/2007, de 29 de outubro coas ensinanzas universitarias adaptadas ao Espazo europeo de educación superior (en diante EEES).

Para realizar a PAA ademais do establecido neste Acordo deberá terse en conta as seguintes normas:

- *Capacidade e necesidades lectivas e de titorías das áreas de coñecemento 2010-2011* (Acordo do Consello de Goberno do 17/02/2010).
- *Regulamento de asignación efectiva do encargo docente das materias das titulacións de Grao e Máster a departamentos e áreas de coñecemento* (Acordo do Consello de Goberno do 17/02/2010).
- *Regulamentos de adscrición funcional a efectos de docencia das materias das titulacións de Grao e Máster a departamentos e áreas de Coñecemento* (Acordos do Consello de Goberno do 19/11/09 e do 21/12/09 respectivamente).
- *A Normativa de mobilidade entre os campus de Santiago de Compostela e Lugo para PDI con vinculación permanente á Universidade de Santiago de Compostela*, (Acordo do Consello de Goberno o 21 de decembro de 2009).
- *A Normativa para a organización docente de 1º e 2º ciclo* (Acordo da Xunta de Goberno do 31 de outubro de 1996), en todo aquilo que non contradiga outros Acordos do mesmo órgano aprobados con posterioridade a esta normativa (<http://www.usc.es/gl/normativa/orgdocente/norma.htm>).
- O Plan de calidade. (http://www.usc.es/~calidade/PlanCalidade_g.pdf)

- *Regulamento dos estudos oficiais de posgrao aprobado no Consello de Goberno do 7 de xuño de 2006 e a Resolución Reitoral do 2 de abril de 2007 pola que o desenvolve. (<http://www.usc.es/gl/normativa/3ciclo.jsp>).*
- *Criterios para a oferta de continuidade dos másteres universitarios (Acordo do Consello de Goberno do 17 de febreiro de 2010).*

1) Da elaboración do Plan docente anual (PDA) polos órganos responsables.

Para a elaboración do PDA os responsables dos centros no caso das titulacións de Licenciatura, Enxeñaría, Diplomatura, Enxeñaría Técnica e Grao e as Comisións Académica nas titulacións de Máster Universitario deberán axustarse ao marco normativo que regula cada unha das titulacións polo que deberán ter en conta:

a) As materias, troncais, obrigatorias e optativas no caso das titulacións reguladas consonte ao RD 1497/1987 e as horas de teoría e práctica que segundo o plano de estudos teñen asignado cada materia.

b) Nas titulacións de Grao deberán terse en conta as materias de formación básica, obrigatorias e optativas e estas últimas, obrigatorias e optativas, tamén para as titulacións de Máster e a asignación efectiva do encargo docente realizado segundo establece o **artigo 1** do *Regulamento de asignación efectiva do encargo docente das materias das titulacións de Grao e Máster a departamentos e áreas de coñecemento*.

c) O computo do número de alumnos/as matriculados que se fará segundo se indica no **apartado B)** do Acordo de *Capacidade e necesidades lectivas e de titorías das áreas de coñecemento para o curso 2010/2011*.

Os centros e as Comisións Académicas, en colaboración cos departamentos, deberán facer unha proposta de PDA tal e como establece o Acordo de *Capacidade e necesidades lectivas e de titorías das áreas de coñecemento para o curso 2010/2011*, e demais normativa que sexa de aplicación, para o que deberán ter en conta a dispoñibilidade dos recursos humanos cos que contan as áreas de coñecemento e os medios materiais existentes.

A Vicerreitoría de Profesorado e Organización Académica enviará aos centros, e as Comisións Académicas dos másteres a proposta de PDA que será o resultado da aplicación da normativa de *Capacidade e necesidades lectivas e de titorías* xa referida que deberá conter a seguinte información:

- Grupos de docencia constituídos de acordo cos módulos aprobados para cada tipo de docencia e número de alumnos que corresponde para a constitución dos grupos.
- Nas titulacións adaptadas ao EEES o crédito ECTS terá unha equivalencia de 8,5 horas nas titulacións de grao e de 8 horas nas titulacións de master. En relación con esta equivalencia os responsables da elaboración do PDA das titulacións deberán ter en conta que as necesidades das obrigas docentes en horas lectivas dos Graos están calculadas considerando unha materia tipo de 6 ECTS que en cada grupo de docencia ten asignadas as seguintes horas lectivas: 4 horas por crédito en docencia expositiva e 4 horas por crédito en docencia interactiva, sendo as horas de titorías equivalentes a 0,5 horas por cada crédito. Do mesmo xeito no caso dos másteres a materia tipo de 6 ECTS ten as seguintes horas lectivas: 3 horas por ECTS na docencia expositiva e 4 horas por ECTS na docencia interactiva e corresponde 1 hora por

crédito ECTS para as titorías. Os centros poderán modificar o reparto de horas das materias por tipo de docencia, sen embargo o cómputo total das horas lectivas e das horas de titoría (do curso/s ou titulación) non deberá superar o que resulte cando se aplica o reparto das materias tipo.

- Na oferta das materias das titulacións organizadas consonte ao RD 1497/1987 deberá terse en conta que os estudantes non cursen de xeito simultáneo máis de 6 materias en cada cuadrimestre tal e como establecen os planos de estudo. Igualmente no caso dos Graos e dos Másteres, deberá terse en conta o RD 1125/2003 que regula o crédito ECTS como medida de traballo do estudante de forma que as materias ofertadas en cada cuadrimestre das que o estudante deba matricularse deberán gardar un equilibrio para que os estudantes non teñan que matricular máis de 30 ECTS por cuadrimestre o que equivale a 750 horas de traballo en cada un deles.

Non obstante o anterior, os responsables de elaborar o PDA poderán constituír máis grupos dos que resulten pola aplicación dos módulos sempre que se cumpran os seguintes requisitos:

- Compromiso dos departamentos para que este maior encargo docente non afecte ás áreas de xeito que non vai en detrimento da aplicación do Recoñecemento do esforzo investigador nin os demais recoñecementos que corresponda aplicar de acordo co documento de *Necesidades lectivas e de titorías das áreas de coñecemento para o curso 2010/2011*.
- Compromiso dos departamentos para non demandar novos recursos debendo atender cos existentes as ausencias, baixas do PDI, etc.

A creación dun número maior de grupos ao establecido no PDA das diferentes titulacións corresponde aprobala ao centro ou Comisión Académica, previo acordo cos departamentos implicados, notificándoo á Vicerreitoría que, de ser o caso, podería non aprobalos. Estes grupos adicionais e o encargo lectivo e de titoría que deles se derive serán computados no POD dos profesores que impartan docencia e deberán terse en conta nos horarios e na programación que afecte aos estudantes.

As necesidades lectivas e de titoría dos grupos adicionais en titulacións non adaptadas ao EEES, xunto coa das materias optativas non vinculadas cunha matrícula inferior a 10 estudantes e ás materias de libre elección específica, así como os másteres universitarios que se impartan e non reúnan os requisitos que establece o Acordo cos *Criterios para a oferta de continuidade dos másteres universitarios*, non computarán aos efectos do cálculo das necesidades lectivas e de titorías das áreas de coñecemento.

Tendo en conta que no vindeiro curso continúa o proceso de extinción das actuais licenciaturas, diplomaturas, enxeñaría e enxeñaría técnicas os centros non poderán ofertar ningunha materia de primeiro curso destas titulacións. Polo tanto, aos efectos de extinción das materias, deberán proceder segundo o *Acordo para a extinción dos planos de estudo actuais pola implantación dos Graos* (http://www.usc.es/export/sites/default/gi/servizos/sxopra/descargas/2009_05_14_Acordo_CG_Extincio_n_planos_estudo.pdf). Polo mesmo motivo, os departamentos non poderán formular novas propostas de materias de libre elección específica.

2.- Da actuación en relación coas necesidades lectivas e de titorías para a optimización dos recursos na elaboración do PDA

Cando as necesidades lectivas e de titorías das áreas de coñecemento que teñan asignada á docencia das titulacións ofertadas teñan un valor superior ou próximo ao da Capacidade lectiva e de titoría desas mesmas áreas deberán realizarse as seguintes actuacións:

2.1. Actuacións relativas á oferta académica nas Licenciaturas, Diplomaturas, Enxeñarías Técnicas, Enxeñarías Superiores, titulacións de Grao e Másteres universitarios.

- a) Cando unha mesma materia se oferte para distintas titulacións reguladas pola mesma normativa de ordenación das ensinanzas e o número de estudantes matriculados en cada materia así o permita, tan só se ofertará docencia no grupo ou grupos que se fagan necesarios en función do número de estudantes matriculados. Este proceso derivará en **materias incluíntes**, que son as que se ofertan, e **incluídas**, as que se ofertan por medio da materia incluínte.
- b) Establecer a ratio de oferta de optativas de xeito que non se supere a relación de entre 2,5 ou 2 créditos optativos ofertados por cada crédito optativo que deba cursar un estudante segundo o plano de estudos, respectando en todo caso a singularidade que a este respecto establece cada plan de estudos. Esta actuación permitirá ofertar en mellores condicións o resto das materias.
- c) Posibilidade de reducir a oferta de materias de libre elección específica de ser o caso.

2.2 Actuacións en relación coas áreas de coñecemento e os grupos de docencia

a) Posibilidade de asignar a docencia ou de adscribir as materias a outras áreas con maior dispoñibilidade docente, sempre que o plan de estudos o permita.

b) Posibilidade de axustar as obrigas docentes lectivas e de titoría á capacidade reducindo o número de grupos de xeito que o encargo docente en todos os grupos propostos quede provisionalmente cuberto.

3.- Da programación dos horarios

Os centros e as Comisións Académicas, con carácter previo á elaboración do Plan de organización docente dos departamentos, deberán establecer os horarios dos diferentes grupos de docencia das materias que corresponden ás titulacións que organizan.

3.1. Tendo en conta a normativa da USC, así como o establecido nos propios plans de estudo e nas normas que para os efectos son de aplicación, na organización dos horarios deberá seguirse os seguintes criterios:

Titulacións non adaptadas ao EEES:

- As materias troncais e obrigatorias deberán ter prioridade á hora de situalas no horario ocupando as horas centrais de cada xornada.
- O límite de horas semanais de teoría por curso será de 15 horas e a carga lectiva semanal deberá oscilar entre 20 e 30 horas, incluídas as ensinanzas prácticas.
- Recoméndase que as sesións de teoría e encerado teñan unha duración de entre 60 e 90 minutos e nunca sobrepasar as dúas horas na mesma xeira, sexan ou non correlativas.

Titulacións adaptadas ao Espazo Europeo de Educación Superior

- Para as titulacións de grao e máster deberán establecerse os horarios de docencia das diferentes actividades formativas que se organicen en cada materia e que deberán adecuarse

aos obxectivos de cada unha delas, segundo estableza o plan de estudos. No caso da organización en módulos deberá procederse do mesmo xeito.

- Con carácter xeral as actividades formativas que se establezan como docencia presencial e de contacto profesor alumno serán do seguinte tipo:
  - **Docencia expositiva:** clases presenciais que non aspiran a unha participación activa destacada dos/as estudantes, e que por tanto se poden impartir en grupos grandes. Ex. clase maxistral, prácticas de encerado, etc.
  - **Docencia interactiva:** clases presenciais que aspiran a unha participación activa do alumnado. Ex. seminarios, prácticas de laboratorio, prácticas de ordenador, prácticas de campo, sesións de traballo experimental, discusión de casos, aprendizaxe baseada en problemas, aprendizaxe por proxectos, traballo con textos ou datos, etc.
  - **Tutorización presencial** en grupos reducidos: sesións presenciais nas que o/a profesor/a dirixe, dinamiza e tutoriza o traballo autónomo do alumnado. Esta actividade permite facer un seguimento e orientación do estudante na realización das tarefas e actividades derivadas do desenvolvemento persoal ou colectivo da docencia expositiva e interactiva.

3. 2 Cando as materias ofertadas pertencentes ao mesmo curso teñan máis dun grupo deberá procurarse que os horarios **non sexan coincidentes** co obxecto de facilitar o cambio de grupo do alumnado para a asistencia á clase, especialmente no caso dos estudantes que se matriculan en materias ofertadas en cursos distintos, os que simultanean estudos ou aqueles que compatibilizan traballo e estudo.

3.2. No caso de existir calquera incompatibilidade ou conflito entre materias impartidas polo mesmo profesor deberá solucionarse dando preferencia ás materias troncais, obrigatorias e de formación básica sobre as materias optativas.

4 Da elaboración do Plan de organización docente polos departamentos (POD)

Os departamentos están obrigados a impartir toda a docencia ofertada pola USC dentro dos seus planos de estudo oficiais durante toda a duración do curso académico, de tal xeito que, no caso dun imprevisto, en ningún caso poderán quedar estudantes sen recibir a docencia que lles corresponde, con independencia dos recursos que nese momento teña o departamento, ou de que os procesos de contratación dos novos recursos teñan ou non finalizado.

A falta de colaboración dun departamento coa dirección dos centros ou as Comisións Académicas dos másteres na impartición da docencia que ten encargada dará lugar ás responsabilidades que determina a normativa en vigor.

Os departamentos deberán considerar **todas as necesidades por obrigas docentes** que se definen no **punto C)** do *Acordo de Capacidades e necesidades lectivas e de titorías das áreas de coñecemento para o curso 2010/2011* e aplicar os recoñecementos de esforzo investigador, docente e polas actividades de xestión e coordinación, por esta orde.

Os departamentos farán a distribución das horas lectivas e de titorías entre os seus membros respectando o seu réxime de dedicación e a área de coñecemento á que están adscritos, seguindo os

criterios que, de ser o caso, teñan aprobados, ou en aplicación dos contemplados na instrución de Secretaría Xeral 1/2004 e nos Estatutos da Universidade.

O recoñecemento de *créditos docentes equivalentes* polo esforzo investigador, docente, coordinación e xestión, etc. a valorar a un/ha profesor/a non poderá ser superior a 18 créditos de xeito que polo menos deberá ter un encargo docente equivalente a unha materia de 6 créditos.

O departamento deberá cubrir, sempre que dispoña dos recursos suficientes, toda a docencia programada no PDA dunha titulación. Para cubrir este PDA terán prioridade as materias correspondentes ás licenciaturas, enxeñarías superiores, diplomaturas, enxeñarías técnicas e os graos sobre os másteres universitarios, e estes sobre as titulacións propias. Asemade terán prioridade no encargo docente as materias troncais, de formación básica e obrigatorias sobre as optativas.

Naquelas áreas de coñecemento nas que o recoñecemento da actividade investigadora, esforzo docente, e actividades de xestión e coordinación non poida implementarse na súa totalidade, por non ser suficiente a capacidade lectiva e de titorías en relación coas necesidades, procederáse á súa consideración parcial aplicando, en todo caso, un recoñecemento da actividade investigadora a cada membro do PDI proporcional á súa achega a este concepto, do mesmo xeito procederáse cos demais recoñecementos que figuran no *Acordo de Capacidades e necesidades lectivas e de titoría para o curso 2010/2011*.

O profesorado deberá figurar no POD no grupo no que imparte docencia para que a información que reciban os estudantes nos seus horarios se corresponda coa realidade.

Segundo a *Normativa para a organización docente de 1º e 2º ciclo*, a *Resolución do 18 de abril de 2000 da Vicerreitoría de Investigación*, o *Acordo da Comisión Delegada de Xunta de Goberno do 4 de abril de 2000* e o *Real Decreto 63/2006 de 27 de xaneiro que aproba o Estatuto do persoal investigador en formación*, procede a inclusión no POD das titulacións non adaptadas ao EEES e das novas titulacións de grao, daqueles/as bolseiros/as ou persoal investigador en formación que estean autorizados para impartir docencia en base á convocatoria da bolsa ou ao seu contrato en prácticas. Esta docencia, ao ter carácter formativo, deberá de ser de clases prácticas, seminarios, titorías, etc. e en todo caso, **tutelada por un/ha profesor/a**. A colaboración deste tipo de persoal non suporá, en ningún caso, a asunción de responsabilidades que lle corresponden ao profesorado, nin as súas obrigas docentes poderán ser distintas nin superiores ás que establece a convocatoria da bolsa ou do contrato.

De acordo co establecido na Normativa de organización docente de 1º e 2º ciclo das titulacións non adaptadas ao EEES tenderase a que a docencia teórica de cada grupo sexa encargada a un único docente. En todo caso, o número de docentes para cada grupo de teoría non debe ser superior a dous cando a materia estea adscrita a unha soa área e esta teña suficiente capacidade docente. Soamente poderá admitirse a asignación dun número maior de docentes por grupo teórico no caso de que se acheguen razóns académicas que o xustifiquen.

No caso das titulacións de grao deberá procurarse que sexa un único profesor o que imparta a materia de xeito integral, igualmente nas titulacións de máster recoméndase que non haxa máis de dous profesores encargados dunha materia se esta ten máis de 3 créditos e 1 profesor no caso de que teña 3 créditos ou menos, sempre que a asignación efectiva do encargo docente da materias ás áreas de coñecemento o permita.

Os departamentos procurarán, na medida do posible, favorecer medidas de conciliación entre a vida laboral e familiar, de acordo coa acción 64 do Plan estratéxico de igualdade de oportunidades

entre mulleres e homes
(http://www.usc.es/export/sites/default/gl/servizos/oix/descargas/plan_estratexico09.pdf)

Cando logo do comezo do curso académico, haxa PDI que se deba incorporar ao departamento, ou ben haxa previsións de baixas ou licencias por maternidade as obrigas docentes do PDI deberán ponderarse de xeito proporcional ao período que lle reste do curso académico, ou ao período de traballo efectivo no curso respectivamente.

Os departamentos poderán establecer, nos seus criterios para a distribución do encargo docente (art. 4.1 da Normativa para a organización docente do 1º e 2º ciclo) criterios específicos para a distribución da docencia do seu profesorado entre as titulacións de 1º e 2º ciclo, de grao e de máster.

Para a asignación de docencia en Campus distinto ao de adscrición do PDI o departamento deberá axustarse ao establecido na *Normativa de mobilidade entre campus de Santiago e Lugo para o PDI con vinculación permanente na USC*. A este respecto deberá terse en conta o establecido no **punto 7 Procedemento** que na **alínea 1** indicase que a:

“asignación de docencia en campus distinto ao de adscrición deberá ser autorizada expresamente pola Vicerreitoría con competencias na materia. A proposta será aprobada polo Consello de Departamento e enviada á Vicerreitoría con anterioridade á proposta definitiva do Plan de organización docente, axuntando un informe razoado e de ser o caso un informe económico das indemnizacións que, eventualmente procederían”.

A aprobación do POD por parte da Vicerreitoría leva implícita a autorización da asignación de docencia en campus distinto para todo o profesorado proposto polos departamentos durante o curso académico para o que foi aprobado na PAA.

Nas actas das materias de Practicum, Estancias, Prácticas Escolares ou similares figurarán todos os docentes responsables da súa docencia pero serán asinadas só polo/a coordinador/a da materia. Do mesmo xeito, no caso de investigadores autorizados a impartir docencia, só poderán asinar actas os investigadores Isidro Parga Pondal e Ramón y Cajal.

Os departamentos non poderán asignar docencia ao seu PDI se non pertence á/s área/s que ten asignada a materia das actuais titulacións (Licenciatura, Diplomatura, Enxeñaría ou Enxeñaría Técnica) ou como resultado dos procesos de Asignación efectiva do encargo docente das materias das titulacións de grao e máster a áreas de coñecemento; neste caso corresponderá á Vicerreitoría de Profesorado e Organización Académica, de acordo coa normativa que é de aplicación, autorizar un encargo docente a un PDI que non pertenza á área que ten asignada á materia.

5.- Modificacións de POD.

Tendo en conta que o POD é un elemento que forma parte da Programación académica anual e que cada curso académico a súa modificación afecta á PAA e á información contida na mesma, as modificacións de POD deberán estar xustificadas e axustarse ao procedemento establecido.

Calquera modificación de POD, logo de ser aprobado pola Vicerreitoría de Profesorado e Organización Académica, deberá ser expresamente autorizada. A Vicerreitoría só admitirá modificacións debidamente xustificadas.

Considéranse causas para a modificación do POD as seguintes:

- nomeamento de profesorado con posterioridade á aprobación do POD

- baixas por enfermidade, maternidades, cesamentos ou nomeamentos en actividades e cargos.
- situacións imprevistas que obrigan a realizar un reaxuste da docencia.

A inclusión dun/ha docente nun POD aprobado pola Vicerreitoría, producida como consecuencia dun nomeamento ou reincorporación dun/ha profesor/a, deberá afectar ao menor número posible de materias.

6 - Da programación docente das materias.

A Normativa para a organización docente de 1º e 2º ciclo e maila Normativa básica para a ordenación do proceso de ensino/aprendizaxe e da avaliación do rendemento académico dos estudantes, establece que os departamentos deberán realizar para cada materia unha programación seguindo o modelo da guía docente ECTS que figura publicada na WEB da Universidade (www.usc.es/intro/doc/mfpm.pdf).

Correspóndelles aos órganos dos departamentos aprobar a programación de cada materia, que deberán garantir a coordinación e a equivalencia formativa de todos os grupos dunha mesma materia. Asemade, o centro e as **Comisións Académicas deberán supervisar a programación** aprobada polo departamento para cada materia e comprobar que se adapta ao plan de estudos vixente, e exercerá a necesaria coordinación de programas e sistemas de avaliación dentro dun mesmo curso, ciclo e titulación.

Os departamentos deberán garantir que os estudantes dispoñan con antelación suficiente, e en todo caso, antes de comezar a matrícula, de información clara e suficiente sobre a programación das materias, as actividades que se van realizar para a adquisición dos coñecementos e competencias contemplados nesa programación, os procedementos de avaliación e os criterios que se empregarán nela.

Ningunha materia deberá quedar sen programar antes do comezo da matrícula. Esta información estará accesible a través da web e da guía do centro conforme ao calendario aprobado polo Consello de Goberno.

7 Da oferta académica dos estudos oficiais

A conxunción da programación académica anual e os distintos plans de estudos da lugar ao documento polo que se dá a coñecer ao alumnado todos os plans de estudo vixentes na USC, así como a información sobre as materias que os conforman e mais o xeito en que estas deben ser cursadas e que recibe a denominación de **Oferta académica**.

O usuario final da Oferta académica é o alumnado; polo tanto, a súa modificación só poderá aceptarse se non afecta aos servizos docentes que os estudantes contratan no momento de formalizar a matrícula. Unha vez aberto o prazo de matrícula, só se poderá admitir a retirada de materias se teñen carácter optativo ou de libre configuración, o número de estudantes matriculados é inferior a 10 e a proposta está motivada por necesidades docentes sobrevidas que a xustifiquen. Do mesmo xeito poderán retirarse da oferta os másteres que non cumpran os requisitos que establece o Acordo cos **Criterios para a oferta de continuidade dos másteres universitarios**.

As modificación que se realicen en relación coa Oferta Académica deberán ser propostas polos centros e as Comisións Académicas responsables da organización dos planos de estudos e das titulacións que imparten, e poderán facerse a iniciativa deles ou a petición dos departamentos.

Santiago de Compostela febreiro de 2010